כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויחי ■ י"ג טבת ה'תש"ע ■ 30.12.2009 ■ גליון מס' 51

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

חוק וסדר זה תלוי...

היה זה בשנתי הראשונה באוניברסיטה. מקצוע עריכת הדין היה משלח ידם של בודדים, ואנו הגאונים שהתקבלנו לפקולטה...

המשך בעמ' 5

שו"ת חורף

שאלה: האם אוכל לנסוע ברכבת העירונית (תחתית) בשבת לבית הכנסת כשאיני מטלטל דבר מלבד את עצמי?...

המשך בעמ' 5

סיפור לשבת

המופת שהדהים את יהדות הונגריה

דרך זו הייתה דרכו של הבעש"ט הק' זי"ע, כי ברור שתלמידי הבעש"ט הק' לא פעלו אותות ומופתים מכח היותם עושי פלאות...

המשך בעמ' 3

שביבים

- האם ניתן היה לצרף את הגולם מפראג למניין?
- חרז ההלכה לפסוקי התורה
- ביקור מעולם האמת
- שידוך לקידום שידוכים
- ויקרא שמו צפנת פענח

המשך בעמ' 6

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל

מאמר שלושים ושש בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

תקנות הקהילות בסדרי הירושה

בפסוקי התורה העוסקים בסדר הירושה לא הוזכר הבעל כאחד מן היורשים. אך התלמוד בדרשה מורכבת העמיד את הבעל בראש רשימת יורשי האישה. כך נלמד הפסוק בספר במדבר (כ"ז י"א) "ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו וירש אותה", דרשו החכמים "שארו זו אשתו" מלמד שהבעל יורש את אשתו. חכמים גרעו את האות ו' במילה "נחלתו" ואת האות ל' במילה "לשארו" ועשו מצירוף זה את המילה "לו", וקוראים את הפסוק ונתתם את נחלת שארו לו, והכוונה לבעל. (עיין סוגיית הגמרא במסכת בבא בתרא קי"א ע"ב, ובדברי הרשב"ם שם). למרות הדרשה החריפה של התלמוד ראו רוב הראשונים בדרשה זו מקור ברור להלכה, ופסקו שירושת הבעל את אשתו היא מן התורה כדעת הראב"ד בהלכות נחלות. אכן כבר האמורא החשוב רב, קבע שירושת הבעל את אשתו אינה אלא מדרבנן (כתובות פ"ג ע"ב) וכך הייתה דעתו להלכה של הרמב"ם בדבריו, בהלכות אישות ובהלכות נחלות. לאישה לא נתנו זכויות ירושה בנכסי בעלה אלא קבעו תקנות לשמירת מעמדה וזכויותיה. עיקרה של תקנה זו היא זכותה של האלמנה להמשיך ולהתגורר בבית בעלה וכן דאגה לפרנסתה וצרכיה שהם באחריות העיזבון של הבעל המנוח.

"דומה שאין נושא בהלכה שבו כבר בימי הראשונים מצאו חכמי ישראל ראשי הקהילה לתקן בו תקנות נרחבות יותר מעניין הירושה, שהרי מדובר באחד הרגעים הקשים בהם קיומו של עיוות חברתי עלול לפגוע במרקם העדין של היחסים בתוך התא המשפחתי עצמו..."

שאלות רבות התעוררו באותם המקרים שבהם נפטרה האישה זמן קצר אחרי הנישואים והנדוניה שנתן אבי האישה הייתה אמורה ליפול כירושה לבעל שלא הספיק להקים משפחה של ממש עם רעייתו הצעירה. תקנות בנושאים אלה אנו מוצאים כבר בתלמוד הירושלמי במסכת כתובות ומהן למדנו שדרכם היה להתנות שאם תמות האישה בלא בנים יחזרו נכסי נדונייתה לבית אביה, והתלמוד קובע שתנאי זה הוא התנאה בדבר שבממון שתנאו קיים. הרחיב בתיאור תקנות אלה פרופ' יעקב נחום אפשטיין ז"ל במאמר שהופיע בחוברת השנייה של "תרביץ" משנת תר"ץ.

בסופה של המאה האחת עשרה וכתוצאה ממסעי הצלב נתעוררו החכמים והקהילות לתקן תקנות רבות בסדרי החיים של הקהילה. באחד מכינוסי הרבנים שנערכו במחצית המאה השתיים עשרה בעיר טרויש נתקבלה התקנה המחזירה את נדוניית האישה ליורשיה מבית אביה אם מתה האישה זמן קצר לאחר הנישואין. התקנה הובאה גם בספרו של רבינו תם, "ספר הישר" וגם בשו"ת המהר"מ מרוטנבורג". כך נוסחה התקנה (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד (דפוס פראג) סימן תתקלד) מטעם

המלך מגזירת רבותינו יושבי נרבונא אשר שמענום ונדעם ומזקנים נתבונן ונאמר תהי נא אלה יושבי צרפת אוניין ונורמנדיה כו' וגזרנו באלה חמורה בגזירת יהושע בן נון ובס"ת בגזירת ב"ד העליון ובגזירת ב"ד התחתון כו'+ צרפת ונורמנדי אה כאשר גדרו גדר גדולי נרבונא מסביב וגזרו באלה חמורה כל נושא אישה ומתה תוך שנתה בלא ולד של קיימא עד עבור שנת נישואין שיחזיר כל הנדוניה ותכשיטי האישה לנותני הנדוניה או ליורשי' מה שיישאר בידו שלא (הוציא) מן הנדוניה (ומה) שלא כלתה (ושלא) יערים לכלות רק (מן הנמצא יעסוק) בקבורתה לפי כבודה ועד זמן ב"ד ל' יום ישיבם להם אם יתבעוהו ולא תחול עליו גזירה כ"א מיום תביעה לאחר ל' יום ח"ו אם לא הי' משיב. ועוד גזרנו מן העתיד לגבות שלא יגבה החתן לעולם אפי' מתה אחר שנה אפי' ילדה ודבר זה קבלנו מיושבי טרויש ורומש ושלחנו לסמוכי' מהלך יום ושמחנו בדבר וגזרנו עלינו ועל כל הנלווים עלינו ועל זרעינו מ"ש למעלה ועל יושבי צרפת ונורמנדיאה. יעקב ב"ר מאיר.

אמנם בעלי התוספות מעידים, במסכת כתובות דף מ"ז ע"ב שרבנו תם חזר בו בסוף ימיו מאותה התקנה, אך ממקורות שונים יודעים אנו שקהילות שו"ם (שפירא וורמייזא מגנצא) חידשו את אותן התקנות ואף הרחיבו אותם. יתירה מזו מתשובתו של ר' מאיר הלוי אבולפייה (הרמ"ה) למדנו שבאותה תקופה היו קהילות שונות בספרד שנהגו בדיני ירושת הבעל שלא כדין התלמוד. היו מקומות שהבן היה זוכה בכל ירושת אמו למרות קיומו של הבעל והיו מקומות שבהם הבנים והבעל היו שווים בירושת האישה (עיין תשובת הרמ"ה רצ"ח).

דומה שהתקנות הנרחבות ביותר בהלכות הירושה נתקבלו בעיקר בטולידו שבספרד והם נתפרסמו בספרות התשובות כתקנות טוליטולא. תקנות אלה שהוזכרו בתשובת הרא"ש כלל נ"ה והובאו לאחר מכן על ידי בנו ר' יעקב בעל הטורים, ועל פיהם חולקים הילדים, בנים או בנות את הירושה בחלקים שווים עם הבעל. מעניין שתקנות אלה לא היו ידועות לר' מאיר הלוי שלא הזכירם בתשובתו. הרמ"ה נפטר בשנת ד' לאלף הנוכחי (שנת 1244). צריך לומר שבתקנות טוליטולא הייתה תקנה מהפכנית נוספת. בדרך כלל, על פי סדר הירושה ההלכתי לא הייתה אמורה האם לרשת את בנה או בתה. ואם נתנה האם נדוניה לביתה, ומתה הבת בלא זרע של קיימא היו מחצית נכסיה נופלים בירושה לבני משפחת אביה. התקינו רבני העיר טולדו שאם הוברר הדבר שהאם היא זו שהעניקה את הנדוניה לבת ומתה הבת בלא זרע של קיימא תירש האם את מחצית הרכוש האמורה לחזור מן הבעל ליורשי האישה.

שו"ת הרא"ש כלל נה סימן א, ואם יהיה לאשה אם בחייה, ויתבאר ביאור יפה שאותו הממון שעזבה האישה הוא ממה שהכניסה ונתנה לה אמה, כגון שתהא אמה אלמנה, או גרושה, והשיאה בתה ונתנה לה קרקע, או בגדים, שהיו שלה, וזוכה בכתובה מה שנתנה פלונית אמה. או כגון זה העניין, בעניין שיתבאר ביאור גמור שאותו הקרקע היה לאמה, או שאותם הבגדים נתנה אותם משלה, ונפטרה אחר כך הבת בחיי בעלה בלא זרע של קיימא, כמו שבארנו. הרי יחזיר כל מה שהוא מצוי בעין באותו הממון ליד האם, שנתנה לבתה, ולא יירשו אותה יורשי הבת ותשאר האם בלא כלום ממנו, ויתקיים דברי הנביא: שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו, אבל יחזור לה החצי, וישאר החצי האחר לבעל.

דומה שאין נושא בהלכה שבו כבר בימי הראשונים מצאו חכמי ישראל ראשי הקהילה לתקן בו תקנות נרחבות יותר מעניין הירושה, שהרי מדובר באחד הרגעים הקשים בהם קיומו של עיוות חברתי עלול לפגוע במרקם העדין של היחסים בתוך התא המשפחתי עצמו.

ראויה בעניין זה תשומת הלב התקנה שהוזכרה בתשובת הרשב"א בחלק השלישי (תשובה קל"ב) תקנה המכונה "תקנת קסטיליה": "קהלות הקדש אשר בקשטיליא יש להם מנהגים ידועים בעניני הכתובות; וקהל שוויא יש תנאי שהתנו ביניהם, וזה לשון שטר התנאי: מפני דרכי שלום, מפני שראו הקהל, ישמרם צורם, שבשעת פטירת האיש או בשעת פטירת האישה היה הבן יוצא קרח מכאן ומכאן, הסכימה דעתם ועשו תנאי והסכמה ביניהם מהיום ועד תשלום חמישים שנה, והחרימו בספר תורה. וזהו התנאי: שבשעת פטירת האישה בחיי בעלה, שיחלוק הבעל עם בניה כל הנכסים שיהיו להן בשעת פטירתה, קרקעות ומטלטלין, בין נכסים שהיו ממנה בין נכסים שהיו ממנו משום צד שבעולם, שיחלקו אותם כל בניה ובעלה שווה בשווה: שייקח הבעל מחצית הנכסים, ושייקחו בניה המחצית האחר".

צריך לומר שרוב החכמים ראו בתקנה זו תקנה קיצונית ולא הנהיגוה ברוב הקהילות. נושא זה נידון בתשובת הרמ"ע פאנו בסימן פ"ט שכתב בתוך הדברים:

וגם שנמצא להרא"ש בתשובותיו סימן נ"ה שבטוליטול"ה ומולינ"ה נהגו שהבן או הבת הנשארים אחר אמם חולקים עם אביהם נדוניית האם - בגלילות אלו לא נתפשט המנהג הזה ובעניין הנדונייא הולכין אחר מנהג המקומות (כמו שכתבו הפוסקים ז"ל).

במאמר שכתב הגאון הרב יצחק אייזיק הרצוג זצ"ל, (מי שמילא את מקומו של מרן הרב קוק זצ"ל כרב ראשי לארץ ישראל, וכיהן כרב הראשי בשנים הראשונות לכינונה של מדינת ישראל), והמאמר נתפרסם לראשונה בחוברת תלפיות כרך ו' חוברת ראשונה, קבע הרב הרצוג זצ"ל: "האמת צריכה להיאמר, כי ארץ ישראל וירושלים עיר הקדש לא פסקו מהיות הר המוריה שממנה יצאה הוראה לכל ישראל. ובעניין ירושת הבעל קבלו וקיימו רבנן תקיפי דארעא דישראל, תקנת דמשק, שהיא תקנת טוליטולא במקרה שלא השאירה האישה זרע של קיימא אחריה לחלוק נכסי נחלתה בין בעלה ויורשי האישה. תקנה זו שרירה וקיימת בכל קהילות הספרדים שבארץ ונקראת בפי הפוסקים האחרונים בתשובותיהם בשם תקנת חצי חשבון, ודינה ככל תקנת בית דין שמוטלת לחובה על כל איש ואישה מישראל, אף על פי שלא נכתב בכתובה אם לא שהתנו ביניהם במפורש נגד תקנה זו. וקהילות האשכנזים קיבלו עליהם תקנת שו"ם וכמו שכותבין בכל שטרי כתובה וכיון שכן אין לנו לשנותם".

בהמשך דבריו הוסיף הרב "ועוד זאת בכל התקנות לא נתנו חלק בירושה לבנות במקום בנים, וזהו הדבר שהוא סלע המחלוקת בימינו אלה, ושאנו צריכים לתקן כדי להסיר המחלוקת והפיכת עורף למשפטי התורה, בדרך המותר מן התורה, וגם בדרך האיחוד של כל הקהילות הספרדים והאשכנזים שבארצנו, שלא תהיה התורה כשתי תורות אלא כמצוות התורה תורה אחת תהיה לכם, לזאת אני מציע לכתוב שטר התחייבות מצד הבעל לאשתו: הנני מתחייב... חלק המחצה מכל הנכסים שימצאו לך בשעת פטירתך ממה שהכנסת לי בנדוניה ונכסים שנפלו לך במתנה מכל צד שבעולם שיתחלקו ביניהם בחלקים שווים להבנים זכרים והבנות הנקבות והמחצה השני יהיה לי וליורשי אחרי, זכרים ונקבות בחלקים שווים. שטר התחייבות זה יהיה כוחו יפה לאלה שהם נשואים כבר ולאלה שעומדים להנשא".

הרב הראשי לישראל הרב הרצוג זצ"ל העמיד בזה אתגר לחכמי התורה שבדור. הצורך בתקנות בעניין משפט הירושה ופעולת החכמים קיים בתולדות ההלכה מאז ימי התלמוד ועד ימינו אלה.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן.
רב קהילת "דובב עוז" רמת גן.

סיפור לשבת

המופת שהדהים את יהדות הונגריה

{את הסיפור המובא להלן סיפר האדמו"ר מקלויזנבורג-צאנז זצוק"ל ואין ספק כלל כי כל פרטיו אמת - שאול שיף}

דרך זו הייתה דרכו של הבעש"ט הק' זי"ע, כי ברור שתלמידי הבעש"ט הק' לא פעלו אותות ומופתים מכח היותם עושי פלאות ('קונצן מאכערס') או רופאים חלילה, אלא כל מטרתם וכוונתם הטהורה בשידוד מערכות הטבע הייתה, לגלות לפשוטי העם כי יש אלקים בארץ המשלם שכר טוב לשומרי מצוותיו והשומע תפילת כל פה.

זו הייתה הסיבה לקפידת המתנגדים שלא הבינו דרך זו וטענו על עוון ביטול תורה, כי אסור לצאת מארבע אמות של הלכה, והם לא הבינו הנהגה זו שהצדיק יושב שעות ארוכות לקבל פשוטי עם ונשים עם קוויטלעך, ומה זה הדבר שכל אחד נכנס לפניו להזכיר צרה שפקדה אותו, כפי שהיה מקובל בימים ההם ללכת אל הצדיק בעבור כל מקרה, אם זה כשהפריץ דרש להעלות את דמי השכירות עבור הארענדע ואם במקרה שגוי רצה להשיג גבול, או כשהיה חולה בבית וכשלא זכו לפרי בטן. ברם דייקא בדרך זו גייר הבעש"ט את כל העולם, כי בזה שהצדיק יושב סגור באוהלו ושוקד על התורה ועל העבודה, אין בכוחו למשוך את לב המון העם לעבודת ה' ולאמונה שלימה, כי לא כל אחד נמשך ובא ללמוד תורה ולעבוד את ה'.

עד היכן הדברים מגיעים יכולים ללמוד מדברי רש"י המופלאים על הפסוק (דברים א, ד) אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי, וז"ל, אמר משה, אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצה הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיחן, עכ"ל. הדברים מבהילים על הרעיון, כי הלא בני ישראל היו קודם לכן בגלות מצרים ועבדו שם עבודת פרך ביום ובלילה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, פרעה הרשע שחט בניהם ורחץ בדמם רח"ל (שמו"ר א, לד), עד אשר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ואז בא אליהם משה רבינו בשליחותו של השי"ת להוציאם ולהושיעם מצרתם, קרע להם את הים ונתן להם ביזת מצרים וביזת הים עד שנתעשרו עושר רב, כמו שאמרו חז"ל (בכורות ה:) בשעת יציאתם ממצרים אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. אבל עם כל זאת לא הרגיש משה שהוא יכול להוכיח את בני ישראל, מחשש שיטענו מה לזה עלינו ומה היטיב לנו. ורק כשנתן להם את ארץ סיחון ועוג הרגיש שעתה נתן להם דבר חשוב והגון וממילא כבר יכול להוכיחם. זהו פלא גדול ומלמד שכל זמן שהאדם נע ונד - אפילו עם ענני כבוד - ואין לו בית ומקום מנוחה, שבמקום שהוא נמצא בלילה אינו ביום ובמקום שהוא שרוי ביום אינו בלילה, אין הוא מרגיש שמחה והנאה מכל מה שיש לו, וזה לימוד גדול.

הנהגה זו לא הבינו אלו שהתנגדו לדרך הבעש"ט ולא הלכו בדרך זו, עד שבאו תלמידי הבעש"ט והערו רוח טהרה והתעוררות תשובה על כל העולם. אורו של הבעש"ט הק' נתגלה אחרי שנות ת"ח ות"ט, אשר שנים הללו היו קשות ומרות כשהמרצחים הרשעים של חמלניצקי ימ"ש הרגו ערים שלמים בפולין, פודוליה ורוסיה הלבנה. הם הלכו מעיר לעיר ומכפר לכפר, ושחטו והרגו אנשים נשים וטף זקנים עם נערים. מצב היהודים היה רע ומר,וכידוע שבעיר נעמרוב שחטו כצאן לטבח את כל היהודים וביניהם צדיקים נשגבים קדושי עליון. גם על הש"ך זי"ע ידוע שנמלט מהם, ורק העיר לעמבערג ניצלה בזכות הט"ז זי"ע. היה אז מצב מר מאד כיון שניתנה רשות למשחית והרשעים עשו ככל העולה על רוחם, כאשר אין מוחה ואין פוצה פה ומצפצף ולא היה מי שימנע זאת מהם.

מציאות כזו היתה עלולה להביא רוחות זרות עד כדי שמד ושלא יזכר שם ישראל חלילה, כי מי היה נשאר באמונתו בה' שהניח לעשות כזאת, להרוג צדיקים קדושי עליון ולשרוף ערים שלמים עם הספרי תורה. וכי במצב כזה אפשר להודות ולומר אתה בחרתנו מכל העמים ולברך את ה' אשר בחר בנו מעל העמים.

הקושיות בימים ההם היו יותר מדי, ועל כן לעומת הסתר הפנים היו מוכרחים להגביר את האור ולהוכיח קבל עם ועדה שיש אלקים שופטים בארץ. לכן התגלה דוקא אז אורו של הבעש"ט וקדושתו הנשגבה, להוכיח לכל יציר נברא ולהראות לכולם שיש בורא לעולם וכי יש מנהיג לבירה. אז ראו כולם שיש צדיקים כדוגמת הבעש"ט ותלמידיו הקדושים, אשר שולטים בכל העולמות העליונים והתחתונים ואשר במאמר פיהם מתקיים דבר מלך שלטון (קהלת ח, ד), וכיון שנוכחו היהודים שיש מנהיג לבירה וראו ניסים נגלים ואותות ומופתים שנעשו על ידי עבדי ה' הצדיקים, היה ביכולתם להתחזק באמונה. אנשים מן השורה אינם מבינים זאת, בייחוד בדורנו הירוד והפחות, אבל זו היא האמת, שכל פעולותיהם הנשגבות והעילאיות של תלמידי הבעש"ט היו במטרה להעמיד הדת על תלה ולחזק את האמונה.

"שמעתי מכ"ק אאמו"ר זי"ע, ששמע מפיו הקדוש של זקה"ק

המשך בעמוד הבא...

מצאנז זי"ע שאמר לפני נסיעתו לפעסט: אני נוסע לעיר הגדולה, להראות לדייטשן שיראו שיש בורא לעולם ('אז ס'איז דא א באשעפער אויף די וועלט'). ואכן בהיות זקה"ק בפעסט התגלגלו שם ניסים ומופתים לאלפים ונעשה מכך קידוש ה', כי פעסט הייתה עד אז עיר שפלה וירודה מאד, שם החלה התנועה הרפורמית ובאותה תקופה התרבו מאד הרפורמים והניאולוגים ושאר פורקי עול, וכיון שלזקה"ק היה כידוע פרסום גדול בכל העולם לכן רעשה כל הונגריה בעת שהגיע לשם, ובמיוחד בפעסט, ואלפים רבים הגיעו ליהנות מאורו הקדוש.

המופת הראשון שפעל שם היה עם סידור קידושין שסיבבו מן השמים, והכי הוה עובדא. אחד ממשפחת פריידיגער (שהיו משפחה גדולה וחשובה, ומהתקופה שאני עוד זוכר אותם היו גבירים חשובים ויראים ומיוחסים מאד, והם היו מתנגדים מהאשכנזים) עמד לערוך באותה תקופה חתונה וכיבד את זקה"ק שיסדר הקידושין. שם בפעסט היה זה דבר נדיר שרבי מהחסידים יסדר קידושין, בפרט אצל משפחה נכבדה כמוהם, ולכן התקבצו לשם אלפי אנשים וכל הרחובות הסמוכים לחופה היו מלאים המון רב. כשהגיע זמן החופה ניגש זקה"ק למקום, אבל תיכף נותר לעמוד תחת החופה כשהוא שעון על מקלו ודבוק במחשבותיו בלי שיגש לסדר הקידושין. כך נמשך עד כחצי שעה. הקהל שם שלא היו חסידים (היו יעקישע יודן) לא הבינו מה קרה, שהחתן וכלה מתענים והרבי מתעכב, וכי שכח שיש כאן חתונה וכו', וככל שעבר זמן היה הקהל נסער מאד וכבר לא ידעו אם יתקיים החופה או לא. לפתע התעורר זקה"ק מדביקותו ואמר שמוכרח להיכנס לבית. נכנס זקה"ק הביתה ושלח לקרוא למחותנים - שעוד היתה להם יראת הכבוד שלא לשלוח אדם אחר לסדר קידושין - ואמר להם, שהוא חושש שהחתן והכלה הם אח ואחות.

מובן מאליו גודל התדהמה שהיתה שם, כאשר בפתע פתאום שומעים ידיעה כזו רגע לפני החופה, וזקה"ק הורה שכולם יצאו מהחדר ואמר שרוצה לדבר עם כל צד בנפרד. תחילה נכנסו הורי הכלה, ושאל אותם כמה ילדים יש להם. נקבו המחותנים במספר, אבל זקה"ק לא הניח להם ושאל: ויותר אין לכם, האומנם מעולם לא היה לכם עוד בן. נוכח תקיפותו של זקה"ק אמרו המחותנים שלפני הרבה שנים היה להם בן נוסף, אולם הוא נחטף בקטנותו על ידי צוענים ('ציגאנערס') ועד היום אין הם יודעים מה עלה בגורלו. שאלם זקה"ק, בן כמה היה הילד, והשיבו שהיה כבן שלש. שוב שאלם, אם היה להם סימן על הילד, וענו שלא. שאל זקה"ק, האומנם אין לכם שום סימן. הם אימצו מוחם עד שנזכרו שתחת הברך השמאלי היה לו כתם בצורה מסוימת. ציוה להם זקה"ק לצאת מהחדר ואז נכנסו הורי החתן, וזקה"ק שאלם אם החתן הוא אכן בנם. אמרו המחותנים שאין זה בנם, אלא שהם מגדלים אותו כבן ממש מעת היותו ילד קטן מאד, כי אז עדיין לא היו להם ילדים. צוה זקה"ק לקרוא לחתן וביקשו להגביה שולי המכנסיים, וכולם ראו שיש לו כתם תחת הברך השמאלי, ואמר זקה"ק שהחתן הוא אחיה של הכלה, ותהום כל המדינה. זקה"ק נתן להם עצה, כי היות שכבר הכינו חופה וסעודת חתונה, ויש עוד בחור שם במשפחה, לכן יעשו החתונה עמו, ואכן מיד שברו צלחת ועשו השידוך עם השני.

וכי מי רואה מעשה כזה - שהתרחש לעיני קהל אלפים ואינו דומה שמיעה לראיה - ואיננו מתעורר לאמונה בהשי"ת. וכי פלא מה שהיה אחר כך בפעסט ובכל הונגריה, שאלפים רבים הגיעו ובאו לדרוש בדבר איש האלקים, כשכל מי שרק נכנס ראה עניני נביאות בלי שיעור. עד כדי כך שהדבר עשה רושם אצל זקה"ק, שהיה לו אז בבית ילד צעיר כבן שבע שנים, לייבוש'ל ע"ה, שהיה קדוש מאד ואשר זקה"ק כיבדו לפעמים לומר תורה בשולחנו, באומרו "לייבוש'ל זאג תורה", והוא אכן אמר דברי תורה (עי' שיעור חורש"י פרשת שופטים תשכ"ח; בית פנחס, ריש פרשת לך). כן סיפרו עליו דברים מפליאים ביותר ('אויסטערלישע זאכין') ואי אפשר לספר הכל ברבים. ובאחד הימים ששהה זקה"ק בפעסט נכנס לייבוש'ל הביתה והתאונן שראשו כואב לו ונכנס למיטתו ולא קם ל"ע. וכששב זקה"ק לביתו ושמע הבשורה המרה, אמר שהפרסום הגדול בפעסט הזיק לו. היינו שזקה"ק סבר כי הלך שם יותר מדי וכנראה עבר את הגבול, כי היה אסור להראות ענינים גלויים כל כך בפרהסיא, שכן בכך כמעט נטל מהם את כח הבחירה, כי מי זה שישאר בדעותיו הכוזבות נוכח מראות נפלאות כאלה. אמנם החל מאז החלה היהדות בפעסט לפרוח ונקהלו קהילות היראים בכל הונגריה.

ולענייננו כאמור, זו היתה דרך הבעש"ט הק', שהצדיקים מסרו נפשם לה' והכניסו עצמם ואת בניהם לסכנה, רק בשביל להראות ולהוכיח שיש בורא לעולם, ומצאנו מקור לזה בחז"ל (תענית כד:) שרבא הביא מטר לעולם בתקופת תמוז כדי להראות כח ה', ואמר לו אביו שלא ישכב הלילה במיטתו כי השדים רוצים להרגו בגין כך (עיי"ש ברש"י). זו היתה עבודת ודרך תלמידי הבעש"ט, לא רק לומר מוסר ותוכחה שזהו דבר קל, אלא לפרסם אלקות בעולם במסירות נפש ממש, עד כדי הפקרת גופם, וזהו גם רצון ה' שילכו בדרך זו, להראות לבני ישראל שיש מנהיג לבירה ושיש כח ביד עבדיו הצדיקים להשפיע טובה וברכה ולהושיע מעת צרה, כפי שכאמור גם משה רבינו הבין שיוכל לומר מוסר לישראל ולהדריכם בדרך ישרה רק אחר שיכבוש עבורם את ארץ סיחון ועוג בכח ניסי ה' ונפלאותיו. ואכן מאז תקופת תלמידי הבעש"ט החלה היהדות לפרוח כהנה וכהנה."

■

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

זה תלוי...

היה זה בשנתי הראשונה באוניברסיטה. מקצוע עריכת הדין היה משלח ידם של בודדים, ואנו הגאונים שהתקבלנו לפקולטה נחשבנו למתי מעט, ברי מזל, גיבורים בעל כורחם.

שיעור בדיני חוזים. המרצה, פרופ' ס. לימד אותי פרק הגון ולקח לכל החיים.

ס. נתפס בעיני כשיא הבינוניות. חסר חן, חסר מעוף, חסר ברק ובעצם, בשתי מילים "אַטְיָנְג טוּ רַייט הוֹם אֶאַבאוּט". בתרגום סימולטני לשפת הקודש - "שום דבר לכתוב הביתה עליו". בעיני נתפס האיש כ"לא משהו", בלשון המעטה.

ואף על פי כן, האיש קודם לפרופסורה והרביץ בנו את תורת דיני החוזים.

בזכותו פיעמה בליבי התקווה - אם הוא מסוגל להתמנות לפרופסורה, אני מסוגל להכל, פשוט הכל.

בניסיון לצלוח את מעט השיעורים אותם פקדתי בשלום, כתבתי סיפורי מעשיות פרי עטי.

הפרופ' הנכבד נהג לבחון בתחילת כל שיעור שלושה תלמידים מזדמנים, במפתיע ובאופן אקראי. נכון, זה היה באופן סיסטמתי, צפוי מראש ולפי סדר האלף בית ברשימה השמית, אך בכל זאת - הפתעה.

באותו היום, אחרי פטר ופיזם קרא בשמי בהפתעה.

"אדון פרידל הנכבד" החליט לבחון את עבדכם בתוקפו של תנאי מפלה בחוזה אחיד "אתה נכנס עם האוטו לחניון ורואה שלט שמכריז שהחניון לא אחראי לשום נזק שנגרם לאוטו. אתה מחנה את הרכב ויוצא לעיסוקיך. אחרי שעתיים אתה חוזר לחניון ורואה שמאן דהוא, נהג בהפקרות, פגע לך ברכב וגרם נזק רציני לדלת ולפנס, מה תאמר לשומר?" התקיל את הח.מ.

עבדכם, הח.מ., בחן את פרטי המעשה, חקר את האספקטים השונים, הניח על המאזניים את הטיעונים מכאן ומכאן, הביט סביב, הישיר מבט אל המרצה, פנה אל פרופ' ס. והשיב בביטחון: "זה תלוי..."

> **"בזכותו פיעמה בליבי התקווה - אם הוא מסוגל להתמנות לפרופסורה, אני מסוגל להכל, פשוט הכל..."**

"זה תלוי, אתה אומר..." התענין ס. "תלוי במה?"

"בגודל" השבתי מניה וביה "זה תלוי בגודל"

"בגודל של הנזק?" ניסה ס. את מזלו.

"לא..." השבתי כלאחר יד.

"אז בגודל של השלט?" ניסה ס. בשנית.

"לא..." השבתי "לא..."

"אז במה?" ניסה בשלישית "שמא בגודל של החניון?"

"מצטער" אכזבתי את ס. "לא".

"אם כן" פנה אלי הפרופ' "אדון פרידל הנכבד, שמא תגלה לנו במה זה תלוי? בגודל של מה?"

"של השומר" השבתי "זה תלוי בגודל של השומר..."

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

שו"ת חורף

מפסקי מרן הגר"ע יוסף*

שאלה: נתקעתי עם כניסת השבת ברובע לונדוני שאין בו יהודים ובית כנסת. המרחק לבית כנסת הוא כשעה ורבע הליכה. בשבת בבוקר החל יורד גשם שלא פסק לרגע. האם אוכל לנסוע ברכבת העירונית (תחתית) בשבת לבית הכנסת כשאיני מטלטל דבר מלבד את עצמי?

תשובה: כבר ביארתי את עצם האיסור בנסיעה בחו"ל ברכבת בין-עירונית בשבת, שאף על פי שהנוסע עולה אל הרכבת לפני כניסת השבת, מכל מקום הואיל והרכבת עוברת בשבת מעיר לעיר, יש בזה איסור תחומין בשבת. וברור הדבר שכל הנדון הוא ברכבת שמונהגת על ידי גויים, וגם הנוסעים ברובם גויים, שאם אין הדבר כן, בלאו הכי יש כאן חילול שבת מצד מלאכת ההבערה בשבת, וכדין נסיעה במכונית בשבת שהיא איסור חילול שבת החמור.

ביאור: אשר לרכבת עירונית המונהגת על ידי גויים ורוב הנוסעים הם גויים והיא אינה יוצאת מתחום לתחום בשבת, מכיוון שכל מהלך הנסיעה של הרכבת הוא באותה העיר (והנוסע אינו לוקח עמו דבר)?

לכאורה אין כאן שמץ איסור בשבת. שאין כאן איסור תחומין, כי הכל באותה העיר, ואין כאן איסור הבערה שהרי הרכבת נוסעת על ידי גוי עבור רוב הנוסעים שהם גויים. ועוד: ברכבות חשמליות וכיוצא בזה שקצב נסיעתן הוא קבוע והן גדולות מאוד אין לחוש לתוספת הבערה בגלל התוספת הזעומה של משקל היהודי היושב בקרון. ועל כן גם מצד זה אין לחוש בדבר לאיסור כלל.

ומכל מקום כתב הגאון רבי יצחק אבולעפיא בשו"ת "פני יצחק" שיש לאסור את הדבר משום "זילותא דשבת" (זלזול בשבת), שהנסיעה ביום השבת היא זלזול בקדושת השבת, אף אם אין בה איסור. והביא מקור נאמן לדבריו ממה שאמרו בגמרא במסכת ביצה (כה:) אין

יוצאים בשבת בכסא בשבת. ופירש רש"י, אין יוצאים בשבת על גבי קתדרא שלוקחים אותו בני אדם (כפי שנהוג היום בכמה מדינות שבני אדם נושאים מעין קרון שבתוכו יושבים בני אדם). וטעם האיסור מבואר שם משום שנראה הדבר כדרך יום חול. כלומר, כמין זלזול בכבוד השבת. וכדבריו כתבו עוד מרבותינו האחרונים. מכאן נראה לכאורה שיש להחמיר שלא לעלות על רכבת חשמלית בשבת. וכן כתב הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, הראשון לציון, הרב הראשי לישראל, שכל הירא וחרד לדבר ה' ודאי שמצווה שלא יסע ברכבת חשמלית בשבת. אולם, במקום שהנסיעה היא לצורך מצוה, כגון רופא הנדרש לצאת לבית חולים בשבת לרפא חולים מישראל, או מוהל הצריך לצאת לנסיעה לקיים מצות מילה וכיוצא בזה, העיקר להלכה שיש להקל בזה לעלות אליה אף ביום השבת כל שאינו נושא עמו מעות ואינו מטלטל שום דבר, שבמקום מצוה אין לחוש לאסור בזה. וכתב מרן הגר"ע יוסף שליט"א, שנכון שיעשה הדבר עד כמה שאפשר בצנעה, כדי שלא יבואו להקל ראש בנסיעה ברכבת עירונית בשבת.

(*מהרב שבתי יגל שליט"א נבצר השבוע לכתוב את תשובותיו לשאלות הקוראים)

שביבים / שאול שיף

האם ניתן היה לצרף את הגולם מפראג למניין?

כתבו הפוסקים, כי אדם שנוצר על ידי ספר יצירה (גולם) אי אפשר לצרפו למניין ולכל דבר שבקדושה. יש שכתבו בטעם הדבר, לפי שעדיין קטן הוא, ואי אפשר לצרפו למניין עד שיהיה בן י"ג שנים.

קושיא: וכי את האדם הראשון לא ניתן היה לצרף למניין עד הגיעו לגיל שלוש עשרה שנה? בוודאי שניתן היה לצרפו למניין בו ביום שנברא, לפי שהוא נברא אדם גדול. והרי גם אדם שנוצר על ידי ספר יצירה הוא נוצר מיד אדם גדול ומדוע יש להמתין עד שיגיע לגיל 13?

תירוץ: אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, הנה זה ודאי שנברא מושלם בגופו ומושלם בדעתו, כבן י"ג שנה ממש ועוד הרבה יותר. מה שאין כן אדם שנוצר על ידי ספר יצירה, שאמנם מושלם הוא בגופו, אך עדיין אינו מושלם בדעתו. לכן צריך שיעברו עליו י"ג שנים ורק אז יושלם גם בדעתו.

(מרפסין איגרי / בשם הרב יעקב סודרי)

חרז ההלכה לפסוקי התורה

בספר "תולדות אדם" מסופר פלאות על הגאון הצדיק, רבי זלמן מווילנא מתלמידי הגר"א, איך שבילדותו חרז את ההלכה, למקראי קודש, לפסוקי התורה. "על דרך משל: הוא נשאל היכן מרומז הדין המסור בידינו (דמאי פרק ד' משנה א') שהלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח (הלוקח) לעשרן, ושאלו בשבת (את מי שאינו נאמן על המעשרות, ואמר שעישר) יאכל על פיו. ופירשו: מפני שאימת שבת על עם הארץ ומתייראים לשקר בשבת ולעבור עבירה יותר מאשר ביום חול.

וענה רבי זלמן ואמר: דין זה שאימת שבת על עם הארץ מרומז במלה הראשונה שבתורה. כך איתא בתיקוני זוהר (תיקון תשיעי) "בראשית" (אותיות) ירא שבת. ומחבר הספר "תולדות אדם" כותב: כל אחד מישראל אימת שבת עליו והדבר מרומז גם בחיבור שבין תחילת התורה לסיומה. התורה מסתיימת במלים: "כל ישראל" (לאמור: לא רק תלמידי חכמים) ומתחילה ב"בראשית" - ירא שבת.

("קריית ארבע")

ביקור מעולם האמת

סיפר הרב דניאל פרוסטץ ז"ל מפרסבורג סיפור מצמרר ששמע מאביו זצוק"ל: זקיני הגאון רבי דניאל פרוסטיץ זצוק"ל ישב באחת השבתות לאחר סעודת שבת ועסק בתורה, והנה אישה אחת שהלכה לעולמה כמה שבועות לפני כן, באה אליו ותספר לו כדברים האלה: "קודם מותי נתתי לשמש בית המדרש כך וכך מעות שילמד משניות לאחר מותי לעילוי נשמתי, והוא אינו עומד בהבטחתו. אנא ממך דבר משפט עם השמש שיעמוד בדיבורו". ואכן זקיני הבטיח לה, ומיד נעלמה האישה.

בהגיע השמש לקרוא את זקיני לתפילת מנחה, הזמין אותו זקיני להיכנס לביתו, ושאל אותו "האם אמת הדבר שאותה אישה ידועה שנפטרה מן העולם נתנה לך מעות שתלמד משניות לתועלת נשמתה?" ענה השמש: "הן". והנה חרדה גדולה נפלה על השמש מפני שאיש זולתו לא ידע מבקשתה של האישה. והשיב אותו שמש בשפה רפה ובשפל קול התחינה: חטאתי!, כי באמת אין אני לומד לעילוי נשמתה. סיפר לו זקיני על ביקורה של האישה בחדר לימודו, והזהיר את השמש כי מכאן ולהבא לא ימעל בשליחות שנטל על עצמו.

ואני הקטן לא באתי אלא להזכיר לעצמנו, כי כל קבלה שאנו מקבלים על עצמנו למען הנפטרים, עלינו לשמרה ולקיימה לבל נטריד את מנוחתם ולהסיר קיטרוג מעלינו - ה' ישמרנו.

שידוך לקידום שידוכים

ל"אדמו"ר האמצעי", רבי דב בער (דובער), השני לאדמו"רי חב"ד, (בנו של "האדמו"ר הזקן", רבי שניאור זלמן מלאדי) הציעו מספר שידוכים בו זמנית, ואמר שיבחר באותו שידוך שיוכל לצאת אל הפועל בכל ההקדם. זאת, מפני שהוא משתוקק כבר לשמוע את מאמרי החתונה שאביו "האדמו"ר הזקן" יאמר.

הרבנית שיינא, אשתו של הרבי האמצעי, הייתה בתו של אחד מחסידיו של האדמו"ר הזקן. אותו חסיד היה "מלמד" והיו לו חמש בנות שבגרו. באחת הפגישות של המלמד עם האדמו"ר הזקן שאל אותו הרבי, מייסד תנועת חב"ד, בעל התניא והשולחן ערוך: מדוע אינך מחתן את בנותיך?

ענה המלמד: אף אחד אינו רוצה להשתדך אתי מרוב עניותי.

אמר לו האדמו"ר הזקן: אני אשתדך אתך ואז הרי ימצאו קופצים שירצו גם הם להשתדך אתך.

לרבנית שיינא נולדו שני בנים ושבע בנות. אחת מהן נישאה לממשיך שושלת אדמו"רי חב"ד הלוא הוא האדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

ויקרא שמו צפנת פענח

לספר "צפנת פענח", שהביא לפרסומו של דורש ציון, רבי אליהו גוטמאכער המכונה "הצדיק מגריידיץ" הייתה עדנה, בזכות הרב ישראל אלברט העומד בראש מכון "למוד אגדה". המכון הזה שם לו למטרה להוציא לאור מחדש ספרי דרוש ואגדה ולהפיצם.

"צפנת פענח" שהודפס לראשונה בשנת תרל"ג, "מבאר כל סתום וחתום במאמרי רבה בר בר חנה הנודעים בשגב תמיהתם - המופיעים במסכת בבא בתרא עג-עד". על דפי הספר במהדורת תרל"ג צויין, כי ידיו של רבי אליהו זצוק"ל רב לו גם בתורת הסוד על כל רזיה ומכמניה, ורפואות וישועות והוצאת דיבוקים. מאז נפוץ שמעו כפועל ישועות בקרב הארץ, ובני ישראל החלו נוהרים אליו בהמוניהם, וצבאו על דלתותיו יומם ולילה.

ל"צפנת פענח" במהדורה החדשה, צורפו הני תרי צנתרי דדהבא, הלא המה הספרים: "רפדוני בתפוחים" - מאת הגאון רבי אליקום גענץ, אב"ד ור"מ דק"ק הילדסום, אביו זקינו של הרה"ק רבי ישעיה מפשעדבורז זי"ע, ו"לבנימין אמר" - מאת הגאון הנודע רבי בנימין זאב וואלף הלוי באסקאוויץ, בנו של הגאון בעל ה"מחצית השקל". בשולי הגיליון, נוסף החיבור "אגדת סופרים" - לקט נבחר מפירושיהם של גדולי הדורות.

את הספר ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות, וכן במכון "למוד אגדה", lemodagada@gmail.com.

בנו של אב"ד גריידיץ, רבי צבי גוטמאכער זי"ע, חיבר פירוש למסכת קנים: "קן מפורשת". בהקדמה לספר של בנו כותב "הצדיק מגריידיץ" "שהצריך ישועה ילמד משנה במס' קנים עם הרב ותוי"ט והפירוש של בני "קן מפורשת" ויעמוד ויתפלל באיזה לשון ששגור בפיו את התפילה: "אתה ה' חביבין ישראל לפניך וחיבה יתירה נודעת להם שנקראו לך בנים" וכו' (מובא במקום) ותהיה לו ישועה. ואם לא יועיל יעשה כן עד שלושה ימים." ובספר "סוכת שלם" (דף ק"ז) כתב רבי אליהו זי"ע: "ושמענו על משפחות מיוחסות בישראל, שרגילים בכך ואינם רגילים ברופאים".

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein26@012.net.il